

Recensio

- В. Кулик. Український націоналізм у незалежній Україні. — К.: КМА, 1999. — 64 с.;
- О. Майборода. Російський націоналізм в Україні (1991—1998 рр.). — К.: КМА, 1999. — 28 с.

Серьогіна Н. С.

Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник.

Випуск 2. – Харків: Майдан, 1999. – С. 295-297.

При використанні матеріалів статті обов'язковим є посилання на її автора з повним бібліографічним описом видання, у якому опубліковано статтю. Дана електронна копія статті може бути скопійована, роздрукована і передана будь-якій особі без обмежень права користування за обов'язкової наявності першої (даної) сторінки з повним бібліографічним описом статті. При повторному розміщенні статті у мережі Інтернет обов'язковим є посилання на сайт Східного інституту українознавства імені Ковальських.

Адреса редакції:

Східний інститут українознавства імені Ковальських («Схід/Захід»), ауд. 4-87,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 6,
Харків, 61077,
Україна.

E-mail: siu.kharkiv@gmail.com

Тел.: +38 057 705 26 30;
+38 096 1555 136

Веб-сайт: <http://keui.univer.kharkov.ua>

- © Східний інститут українознавства імені Ковальських
- © Автор статті
- © Оригінал-макет та художнє оформлення – зазначене у бібліографічному описі видавництво
- © Ідея та створення електронного архіву часопису – А. М. Домановський

В. Кулик. Український націоналізм у незалежній Україні. —К.: КМА, 1999. —64 с.; *О. Майборода.* Російський націоналізм в Україні (1991—1998 рр.). —К.: КМА, 1999. —28 с.

В Україні започатковано нову перспективну серію наукових досліджень. Центром досліджень національної безпеки при Національному університеті «Києво-Могилянська академія» видано перші книги в рамках проекту досліджень націоналізмів у сучасній Україні. Монографії В.Кулика і О. Майбороди — дві дуже різні книжки, перша з яких присвячена українському націоналізму, а друга — тенденціям і проблемам російського націоналізму в сучасній Україні. Але між цими книгами, які практично одночасно вийшли в світ, багато принципово спільного. Монографії присвячені одній з провідних течій сучасного суспільно-політичного життя, до того ж — одній з найдавніших, — націоналізму, яка і сьогодні викликає гострий інтерес й гарячі дискусії в науковій і публіцистичній літературі.

Ті нечисленні роботи, автори яких досліджували це питання в Україні за останні 80 років, несли на собі відбиток свого часу, зміни політичної кон'юнктури, і в своїй основі були значно політизовані. В. Кулику і О. Майбороді пощастило подолати традиційні підходи до вивчення теми. Звичному для радянських часів звуженню націоналізму до партійно-політичних, ідеологічних вимірів, автори протиставляють західне, ідеологічно нейтральне тлумачення націоналізму, «широке» його розуміння, як взаємозв'язок політико-ідеологічних та соціально-психологічних складників, що охоплюють не лише шовінізм, а й патріотизм. Так, О. Майборода терміном «російський націоналізм» позначає громадсько-політичну та культурну діяльність російських організацій в Україні, позбавляючи його, таким чином, негативної характеристики.

Але далеко не всі політики чи науковці в сучасній Україні погодяться, приміром, з пропозицією розглядати руйнівні вияви націоналістичної діяльності радше як небажаний побічний продукт, ніж сутність цього явища. До того ж самі автори визнають, що в західній науці наявні різні течії із досить відмінними поглядами на природу націоналізму.

Зміст, структура і висновки цих монографій свідчать про нетрадиційність підходу до теми, що, однак, не дає ані найменшого приводу до їх оцінки як якогось кон'юнктурного памфлету. В центрі уваги О. Майбороди — тенденції і протиріччя перетворення росіян в Україні з панівної більшості на етнічну меншину в новоутвореній національній державі. Такого роду трансформація надала автору багатий матеріал для наукового аналізу і теоретичних узагальнень. Еволюція російського націоналізму в Україні постає як сукупність багатосторонніх й суперечливих явищ, що має головні етапи, варіанти та різні версії.

Для В. Кулика український націоналізм в незалежній Україні — це безперервний процес формування і уточнення поглядів і політичної практики націоналістів по важливим питанням через те, що життя нерідко змушує до істотного коригування їхньої моделі побудови незалежної України.

В книгах О. Майбороди і В. Кулика багато нових гострих і несподіваних оцінок. Так, В. Кулик відмовляється від деяких досить поширених нових стереотипів. Він відкидає оцінку радянських десятиліть як «пропащого» для української нації часу і констатує визначальну, хоча і неоднозначну роль тих десятиліть у підготованні державної незалежності, відмовляється і від традиційного протиставлення «свідомих» і «несвідомих» (чи україномовних і російськомовних) українців.

Авторам властивий в цілому об'єктивний погляд, виважене й спокійне обговорення вкрай болючих питань, що в нашій історичній науці поки що є досить рідкісним і тому цінним явищем.

На адресу цих оригінальних праць можна висловити і деякі критичні зауваження. Хоча з книги О. Майбороди і постає досить цілісна картина російського націоналізму в Україні, але на цьому багатоплановому й строкатому полотні все ж таки є деякі прогалини. По-перше, попри те, що носіями російського націоналізму в країні є не лише власне російська етнічна меншість, а й чимала частина інших етносів, у тому числі і українського, автор далі визнання цього факту не йде. По-друге, поза його увагою залишилися становище й активність росіян і їх організацій у Криму, де ще недавно вирували найбільші національні

пристрасті. О. Майборода вказує на це виключення в своїй книзі, але ж таким чином він спрощує далеко не монолітні й досить суперечливі процеси і тенденції у національному житті країни.

Не завжди переконливий О. Майборода і в своєму намаганні за будь-яку ціну довести тезу про панівне становище росіян в Україні на час розпаду СРСР (с.10).

Є деякі зауваження і що до книги В. Кулика. Якщо політична практика українського націоналізму в книзі подана глибоко і переконливо (в цій частині автору можна закинути тільки те, що поза його дослідженням залишилися найрадикальніша Соціал-національна партія України і її антипод на цьому політичному полі — Партія реформ і порядку, яка своє майбутнє пов'язує зі зменшенням націоналістичності і перетворенням у сучасну праву, консервативну силу), то інші його складники — масові почуття та ідеологія — залишилися майже не розкритими.

Цікавим був би і регіональний аспект українського націоналізму, спроба пов'язати територіальне розміщення різних українських національних організацій з рівнем економічного розвитку регіонів і з національним складом їхнього населення.

Однак, ці й інші окремі зауваження і побажання зовсім не знижують високої оцінки проведеної авторами роботи. Рецензовані праці нової серії досліджень і перших книг в її рамках — безумовно цікаве явище в сучасній історіографії. Книжки, можливо, викличуть у читачів бажання подискутувати з того чи іншого питання. Це зовсім не обов'язково пов'язано з якимись прорахунками авторів. Скоріше причина полягає в іншому: вони прямо висловлюються з приводу болючих проблем української історії. Все це спонукає до нових наукових пошуків й досліджень. Читач, який вдумливо ставиться до того, що відбувається в Україні — процесів складних і суперечливих — знайде в книгах В. Кулика і О. Майбороди добру поживу для роздумів над долею країни.

Н. С. Серьогіна